

Ilmari Savia

VIETNAMIN SOTA KÄSIKIRJOITUKSESTA VALKOKANKAALLE

Vietnamin sotaelokuvien taustat yhdysvaltalaisissa
tulkinnoissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2023

TIIVISTELMÄ

Ilmari Savia: "Vietnamin sota käsikirjoituksesta valkokankaalle" Vietnamin sotaelokuvien taustat yhdysvaltalaisissa tulkinnoissa.

Tampereen yliopisto
Kandidaatin tutkielma
Historia
Lokakuu 2023

Tutkimukseni keskittyy Vietnamin sotaa käsittelevien elokuvien viestien taustatekijöihin ja niiden motivaatioihin. Vietnamin sodan monimutkaisuus ja sen merkitys maailmanhistoriassa tekevät siitä pysyvän kiinnostuksen kohteen. Elokuvateollisuus on ollut keskeisessä roolissa konfliktin säilymisessä ihmisten mielissä, sillä se on tehokkaasti välittänyt ja ylläpitänyt muistoja konfliktista. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, mitkä taustatekijät olivat merkittävimpiä Vietnamin sotaelokuvien viestien takana ja miten nämä tekijät ilmenivät. Lisäksi tutkimus tarkastelee historiallisen kontekstin vaikutusta elokuvien sisältöön eri kylmän sodan aikakausina.

Tutkimusmenetelminä käytetään sisällön analyysiä ja narratiivista analyysiä. Elokuvien viestit ja motivaatiot toimivat tutkimuksen pohjana, ja niiden taustoja selvitetään elokuva- ja lehdistöaineistosta, artikkelien ja tutkimuskirjallisuuden avulla. Tutkimusaineistona käytetään erilaisia Vietnamin sotaa käsitteleviä elokuvia eri vuosikymmeniltä, kuten *The Green Berets*, *Apocalypse Now*, *Full Metal Jacket*, *Platoon*, *The Deer Hunter* ja *Rambo elokuvasarja*. Lisäksi tutkimuksessa perehdytään eri taustavaikuttajien, kuten ohjaajien ja muiden elokuvan tuotantoon osallistuneiden henkilöiden motiiveihin.

Tutkimus osoittaa, että elokuvat olivat merkittävä osa Yhdysvaltojen kylmän sodan kulttuurisotaa Neuvostoliittoa vastaan. Vietnamin sotaelokuvat pyrkivät kuvaamaan sodan kauhuja ja nostamaan esiin moraalisia kysymyksiä. Tutkimus paljastaa, että elokuvien taustalla vaikuttavat tekijät, kuten armeijan motiivit ja ohjaajien henkilökohtaiset näkemykset, ovat olennaisia taustatekijöitä elokuvien viestien taustalla. Erityisesti Vietnamin sodan veteraanien osallistuminen elokuvien tekoon rikkoi tabuja ja toi esiin omanlaisia näkökulmia sotaan. Tutkimus käsittelee myös ajan hengen vaikutusta elokuvaan ja osoittaa, että Vietnamin sotaelokuvat tarjoavat monipuolisia näkemyksiä sodan lisäksi erilaisista yhteiskunnallisista teemoista.

Avainsanat: Kylmä sota, Yhdysvallat, Vietnamin sotaelokuvat, Hollywood

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Sisällys

1. Johdanto.....	3
1.1 Tutkimuskysymys.....	3
1.2 Tutkimusprosessi ja aiempi tutkimus.....	3
1.3 Elokuvat osana suurvaltakilpailua.....	4
2. The Green Berets - Valtio vaikuttajana osana elokuvatuotantoa.....	6
2.1 John Wayne lännensankarina Vietnamissa.....	6
2.2 Valtion ja armeijan osallistuminen elokuvatuotantoon.....	7
3. Vastaliike.....	9
3.1 Apocalypse now - Elokuvantekijän painajainen.....	9
3.2 Full Metal Jacket - Alokkaasta eläimeksi.....	11
3.3 Platoon - Sotaelokuva veteraanin silmin.....	13
4. Kylmän sodan ilmapiirin heijastuminen valkokankaalle.....	14
4.1 Rambo I - First Blood - Taistelukenttä kotirintamalla.....	15
4.2 “Rambo - First Blood Part II” - Paluu Vietnamiin.....	16
4.3 The Deer Hunter - Vietnamin sodan henkinen jälki.....	17
5. Johtopäätökset.....	18
Lähteet.....	20
Tutkimuskirjallisuus.....	20

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys

Vietnamin sota on monimutkainen ja maailman tietoisuuteen vahvasti jäänyt konflikti. Elokvateollisuus on yksi tärkeimmistä tekijöistä, jonka ansiosta se on saavuttanut ihmisten huomion vielä pitkään sodan päättymisen jälkeenkin. Vietnamin sotaa käsittelevät elokuvat toimivat paitsi historiallisen edustamisen välineenä, myös keskeisenä osana sotaan liittyvän yleisen mielipiteen muokkaamista.

Teosten välittämän viestin takana piilevät elokuvantekijöiden lisäksi eri taustavaikuttajien motiivit, jotka muokkaavat niiden sisältöä. Muun muassa ohjaajien ja elokuvatuotantoon osallistuneiden henkilöiden taustat heijastelevat usein elokuvan sanoman kanssa. Myös historiallisella kontekstilla on merkitystä valkokankaalla esiintyvien sotakertomusten yhtenä taustatekijänä. Tutkimuksen tarkoituksena on syventyä näiden taustatekijöiden¹ vaikutusvoimaan, sekä siihen mikä tai mitkä tekijät lopulta olivat tärkeimmässä roolissa elokuvien viestien taustalla. Tutkimus pyrkii pureutumaan siihen, miten tulkinnat Vietnamin sodasta kehittyivät ajan mukana eri suuntiin ja mitkä tekijät vaikuttivat muutokseen.

Tutkimuskysymys:

- a. Mitkä taustatekijät olivat tärkeimmässä roolissa Vietnamin sotaelokuvien välittämien viestien taustalla, ja miten niiden vaikutus ilmeni?
- b. Miten historiallinen konteksti näkyi kylmän sodan eri aikakausina Vietnamin sotaelokuvien sisällössä?

¹ Taustatekijät käsite sisältää tämän tutkimuksen kontekstissa elokuvan tuotantoon, ohjaajien taustoihin ja historialliseen kontekstiin liittyviä seikkoja.

1.2 Tutkimusprosessi ja aiempi tutkimus

Käytän tutkimuksessani sisällön analyysia ja narratiivista analyysia. Vietnamin sotaelokuvien viestit ja motivaatiot ovat tutkimukseni pohja, jonka selvittämisen kautta siirryn varsinaiseen tutkimukseen, joka käsittelee taustalla vaikuttavia tekijöitä näiden viestien takana. Näitä selvitän elokuvalähteiden, artikkelien ja tutkimuskirjallisuuden avulla. Elokuvien välittämien viestien analyysi on sekä lähteiden tukemaa että omien tulkintojeni tulosta. Historiallisen kontekstin merkitystä elokuvaan tutkin perehtymällä tutkimuskirjallisuuteen. Erilaisten lähteiden kuten artikkelien, haastatteluiden, elämäkertakirjallisuuden ja dokumenttien avulla taas pyrin sukeltamaan pintaa syvemmälle, ja pureutumaan taustavaikuttajien omiin taustoihin, sekä selvittämään miten ne heijastuvat elokuvaan.

Tutkimuksen lähteinä toimivat elokuvat on valikoitu julkaisupäivämäärän ja narratiivin perusteella. Pyrin valikoimaan aineistoksi erilaisia näkökulmia edustavia elokuvia, sillä niitä tutkimalla on mahdollista saada mahdollisimman kattava näkemys niiden erilaisista motiiveista. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on selvittää miten eri kylmän sodan aikakaudet heijastuivat elokuvaan, jonka vuoksi tutkimuksen aineistoksi on valittu teoksia eri vuosikymmeniltä. Elokuvat joita käytän lähteenä tässä tutkimuksessa ovat: *The Green Berets*, *Apocalypse Now*, *Full Metal Jacket*, *Platoon*, *The Deer Hunter*, *Rambo: First Blood* ja *Rambo: First Blood Part II*.

Tutkimusta elokuvaan liittyvistä taustatekijöistä Yhdysvalloissa kylmän sodan ajalta on runsaasti. Tutkimukseni kannalta tärkeimpiä tutkimuskirjallisuuden teoksia ovat: Shaw, Tony: *Hollywood's Cold War*, Anderegg, Michael: *Inventing Vietnam*, Lawrance. H. Suid: *Guts & Glory: The Making of the American Military Image in Film* ja Russell, Jamie: *Vietnam War Movies*. Juuri Vietnamin sotaelokuvien taustatekijöiden motiiveihin liittyen tutkimusta on kuitenkin suhteellisen vähän, eikä tutkimusta aiheesta ole juurikaan tehty viimeisen vuosikymmenen aikana. Teemaan onkin siis tarjolla moderneja lähteitä ja näkökulmia, jotka tuovat aiheeseen uusia ulottuvuuksia.

1.3 Elokuvat osana suurvaltakilpailua

Elokuvat olivat merkittävä osa Yhdysvaltojen käymää kylmän sodan kulttuurisotaa² Neuvostoliittoa vastaan. Kulttuurisotaa käytiin mielipidevaikuttamisen verkoston avulla, johon elokuvat kuuluivat merkittävänä osana. Elokuvia onkin luonnehdittu "harmaaksi propagandaksi", sillä

² Termiä käytetään kuvaamaan konflikteja, joissa kulttuuriset tekijät ovat keskeisessä roolissa.

elokuvaelämyksen luonne mahdollistaa elokuvien välittämän viestin välittämisen ikään kuin huomaamattomasti.³ Tämän vuoksi ne ovat loistava mielipidevaikuttamisen väline verrattuna perinteiseen armeijan tai valtion tuottamaan elokuvapropagandaan.⁴ Elokuvat olivat tärkeässä roolissa osana Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton mielipidevaikuttamista. Erityisesti Neuvostoliito tuotti merkittävän määrän propagandaelokuvia läpi kylmän sodan aikakauden, ja elokuvateollisuutta valvottiin tarkasti. Yhdysvalloissa elokuvatuotanto sai toimia huomattavasti vapaammin kuin Neuvostoliitossa. Kuitenkin myös Yhdysvalloissa valtio tuotti elokuvapropagandaa, ja puuttui elokuvien tuotantoon.

Vietnamin sota (1955-1975) oli laaja konflikti, johon osallistui Yhdysvaltojen tukemana Etelä-Vietnamin hallitus ja Pohjois-Vietnamin kommunistinen hallinto. Sota oli erittäin kiistanalainen Yhdysvalloissa ja kansainvälisesti. Monet vastustivat sotaa ja sen tarkoitusta, mikä loi otollisen maaperän sotaa kriittisesti käsitteleville elokuville. 1960-luvulla Yhdysvalloissa oli vahva vastustusliike Vietnamin sotaa vastaan.⁵ Tämä vastustus ilmeni myös populaarikulttuurissa, mukaan lukien elokuvissa, jotka alkoivat käsitellä sotaa kriittisesti. Vietnamin sodan kiistanalaisesta luonteesta johtuen elokuvateollisuus kuitenkin karttoi aihetta 1960-1970 välisenä aikana. Ihmisillä oli jo mahdollisuus seurata sotaa television kautta, jolloin ajatuksena oli ettei lisää kuvaa Vietnamista tarvita.⁶ Elokuvateollisuudessa tapahtui kuitenkin muutos ja 1970-luvun lopulla jonka seurauksena Vietnamin sotaa kuvattiin yhä useammin elokuvissa. Perinteiset teemat alkoivat murentua samalla kun elokuvantekijät kuten Oliver Stone, Stanley Kubrick ja Francis Ford Coppola pyrkivät tuomaan esille realistisempia, rohkeampia ja kriittisempiä näkökulmia sodasta. Tämä loi mahdollisuuden käsitellä monimutkaisempia aiheita kuten sotaa uudella tavalla.⁷ Nämä lähtökohdat yhdessä vaikuttivat Vietnamin sotaa käsittelevien elokuvien syntyyn ja kehitykseen.

Vietnamin sotaelokuvat eivät vain ihannoineet sotaa tai esittäneet yksinkertaistettuja sankaritarinoita kuten amerikkalaisissa sotaelokuvissa oli tapana.⁸ Sen sijaan ne pyrkivät kuvaamaan sodan kauhuja, traumoja ja moraalisia kysymyksiä. Sotaan osallistuneet veteraanit toivat mukanaan omat tarinansa ja kokemuksensa. Monet näistä kokemuksista olivat traumatisoivia ja herättivät keskustelua sodan fyysisistä ja psyykkisistä vaikutuksista. Toiminnantäyteisten

³ Shaw 2007, 4.

⁴ Elokuvapropagandalla tarkoitetaan audiovisuaalisen median käyttöä tietyn poliittisen, sosiaalisen tai ideologisen viestin levittämiseksi, jonka tarkoituksena on vaikuttaa yleisön mielipiteisiin.

⁵ Suid 2002, 11; Shaw 2007, 210.

⁶ Shaw 2007, 208.

⁷ Shaw 2007, 236-238.

⁸ Shaw 2007, 28, 136.

Vietnamin sotaelokuvien taustalla oli vahvoja kannanottoja ja viestejä, jotka kumpusivat vaihtelevista taustoista. Esimerkiksi valtion, armeijan ja itsenäisten elokuvatuottajien motivaatiot piilevät elokuvien sanomien takana. Lisäksi elokuvatuotantoa on olennaisesti muokkaamassa ajan poliittinen ilmapiiri.

2. *The Green Berets* - Valtio vaikuttajana osana elokuvatuotantoa

Kylmän sodan aikana kilpailu yleisestä mielipiteestä nähtiin äärimmäisen tärkeänä suurvaltojen keskuudessa, sillä se toimi eräänlaisena ideologian ja vaikutusvallan mittarina. Kylmän sodan suurvaltakilpailu käytiinkin lopulta pitkälle juuri tämän näkökulman kautta. Kilpailu sai Yhdysvaltojen hallituksen puuttumaan myös elokuvateollisuuden toimintaan. Vietnamin sotaa käsittelevät elokuvat olivat yksi tapa vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Sodan lisäksi kantaa otettiin myös laajempiin maailmanpoliittisiin kysymyksiin. Vietnamin sodan suhteen valtion intressinä oli antaa kansalle epäsuositusta sodasta myönteinen ja oikeutettu kuva. Vietnamin sota oli osa kylmän sodan suurvaltakilpailua ja Vietnamin uskottiin olevan tärkeä kohde niin sanotun “dominoteorian” estämiseksi.⁹ Armeija osallistui useisiin elokuva- ja dokumenttiprojekteihin esimerkiksi tarjoamalla kalustoa sekä neuvontaa. Armeijan tarjoama avustus elokuvalle kuitenkin edellytti käsikirjoitukselta puolustusministeriön hyväksyntää.¹⁰ Tämä käytännössä tarkoitti sitä, että armeijan tukea vastaan siitä oli annettava hyvä kuva.¹¹ Tämän voidaan olettaa vaikuttaneen tukea saaneiden elokuvien lopputulokseen merkittävästi. Valtion tuen poisjääminen elokuvatuotannosta taas tarkoitti merkittäviä haasteita, sillä armeijan tarjoama kalusto ja muu tuki olivat äärimmäisen arvokkaita.

2.1 John Wayne lännensankarina Vietnamissa

Yksi merkittävimmistä Vietnamin sodan aikana julkaistuista elokuvista oli *The Green Berets* (1968). Se tunnetaan vahvasti patriottisena ja miltei propagandan kaltaisena kuvauksena Vietnamin sodasta. Elokuva perustuu saman nimiseen kirjaan¹², jonka pohjalta elokuvaa suunniteltiin Columbine Pictures elokuvatuotantoyhtiön toimesta. Käsikirjoitus kuitenkin hylättiin

⁹ Dominoteoria kylmän sodan aikana viittasi pelkoon siitä, että kommunistisen hallinnon leviäminen yhdelle alueelle voisi laukaista ketjureaktion, jossa muutkin alueet seuraisivat perässä.

¹⁰ Keegan 2011.

¹¹ Anderson & Dale Van Atta, 1987.

¹² Moore, *The Green Berets* 1965.

armeijan tarkastuksen jälkeen.¹³ Elokuvaprojektin otti tehtäväkseen lopulta Hollywood-legenda John Wayne.¹⁴ Hän toimi elokuvan ohjaajana yhdessä Rey Kelloggin kanssa ja näytteli pääroolissa. Waynen merkittävän osallisuuden vuoksi hänen henkilökohtaisilla mielipiteillään on epäilemättä ollut vaikutusta elokuvan narratiiviin. Wayne oli tunnettu patriootti, Vietnamin sodan kannattaja sekä antikommunisti¹⁵, mikä näkyy vahvasti elokuvan sanomassa. Neuvostoliiton osallisuus sotaan ja konfliktin oikeutus tämän kautta tulee esille heti elokuvan alkupuoliskolla. Nämä asenteet ovatkin havaittavissa *The Green Beretsin* narratiivin kanssa. Wayne ei ollut nähnyt sotaa sotilaan silmin kuten moni hänen ikäluokastaan.¹⁶ Kenties tämä on vaikuttanut siihen, että Wayne ei pystynyt ymmärtämään täysin sodan realiteetteja. Tämä lienee yksi tärkeä tekijä minkä vuoksi *The Green Berets* on kaukana realistisesta sodan kuvauksesta.

2.2 Valtion ja armeijan osallistuminen elokuvatuotantoon

Puolustusministeriön ja armeijan vaikutus elokuvan sanomaan oli huomattava. Niiden vaikutus näkyy käytännössä elokuvan sivujuonessa, jossa sodan vastaisen journalistin mielipiteet kääntyvät sodan puolustajaksi.¹⁷ Armeija näytetään altavastaaajana mutta taidoiltaan ylivoimaisena osapuolena, jonka laatu korvaa määrän. Yhdysvaltojen armeijan toimintaa kuvataan samalla suorastaan korostetun pyhänä heidän lääkityksensä ja avustaessaan paikallista väestöä. Vihollinen taas näyttäytyy raakana ja alkukantaisena. Ohjaava käsi näkyy myös suoraan tiettyjen termien kuten "sisällissota" sensuroinnilla. Kohtaus jossa Waynen näyttelemä eversti Kirby puhuu sisällissodasta sensuroitiin, sillä se oli ristiriidassa puolustusministeriön linjan kanssa, joka pyrki esittämään Etelä-Vietnamin ainoana oikeana valtiona ja Pohjoisen kapinallisina.¹⁸ Lisäksi erikoisjoukkojen toimintaa haluttiin kuvata siten, että se tapahtui tiiviisti yhdessä Etelä Vietnamin armeijan kanssa.¹⁹ Viesti välittyy myös elokuvan Etelä-Vietnamilaisten sotilaiden puheiden kautta. Yhdysvaltojen ja Etelä-Vietnamin ystävyys paketoidaan lopputekstien pyöriessä, kun eversti Kirby kävelee auringonlaskuun vietnamilaislapsen kanssa.²⁰ Elokuvan viesti on lopulta hyvin ristiriitainen edustamiensa arvojen kanssa. *The Green Berets* välittää viestiä Yhdysvaltojen vapaudesta samalla kun elokuva itse on joutunut sensuurin kohteeksi.

¹³ Suid 2002, 247.

¹⁴ Shaw 2007, 210-220 & Suid, 2002, 247.

¹⁵ Shaw 2007, 200.

¹⁶ Shaw 2007, 200, 205-208; Charles River Editors 2012, 21-22, 31-33.

¹⁷ *The Green Berets* 1968.

¹⁸ Suid 2002, 251.

¹⁹ Shaw 2007, 215.

²⁰ *The Green Berets* 1968.

The Green Berets sai suoraa tukea elokuvaan Yhdysvaltojen armeijalta esimerkiksi erikoisjoukkoihin liittyvän informaation ja kaluston muodossa,²¹ mikä lienee yhä edesauttanut elokuvan puolueellista narratiivia. Elokuvan toteutumisen kannalta olennainen armeijan apu vaati useita korjauksia elokuvan käsikirjoitukseen. Tämä johti juonen merkittävään muokkaamiseen, ja *The Green Beretsin* alkuperäisen tarinan luojan kirjailija Robert Mooren ulos ostamiseen elokuvaprojektista.²² Muutokset nähtiin kuitenkin pakollisena pahana elokuvan valmistumisen kannalta, vaikka hintana oli juonen erkaantuminen alkuperäisestä käsikirjoituksesta. Tehdyt muutokset kohdistuivat alkuperäisen tarinan suosion kannalta tärkeisiin kohtiin, millä oli suuri vaikutus elokuva-adaptaation heikkoon narratiivin.

Kuvauksen ajankohta 1968 sijoittuu aikaan jolloin Yhdysvallat oli yhä aktiivisessa roolissa Vietnamin sodassa. Tämä toi armeijalle motivaation edistää sotaa myötäilevää viestiä. *The Green Berets* onkin Vietnamin sodan aikana kuvatuista elokuvista kenties merkittävin. Se oli yksi harvoista Vietnamin sotaelokuvista 1960-luvulla joka tekee siitä keskeisen sodan kuvauksen välineen tänä aikana. Saamastaan kritiikistä huolimatta *The Green Berets* menestyi hyvin teattereissa, ja elokuvan viesti saavutti laajan yleisön.²³ Itseasiassa juuri elokuvan kiistanalainen luonne oli yksi tekijöistä joiden ansiosta elokuva sai huomattavasti näkyvyyttä. Armeija ja puolustusministeriö saivat elokuvan kautta välitettyä haluamaansa kuvaa Vietnamista. Elokuvasta innostuneet nuoret miehet saattoivatkin värväytyä armeijaan toivoen kokemansa samanlaista toimintaa kuin valkokankaalla.²⁴ Armeijan ja puolustusministeriön tavoittelemaa lopputulemaa voi siis tässä suhteessa pitää onnistuneena. *The Green Beretsiin* kohdistunut kritiikki oli kuitenkin niin merkittävää, että tällä oli vaikutusta Hollywoodin suhtautumiseen Vietnamin sotaelokuvia kohtaan. Asennemuutoksen johdosta 1960 ja 1970-luvun alkupuolella elokuvateollisuus keskittyikin muihin teemoihin. Taustalla lienee myös ollut Yhdysvaltojen vetäytymisen (1973) jälkeinen häpeä ja tappiomieliala. Usko Vietnamin sotaelokuvien menestykseen palasi 1970-luvun loppupuolella, kun niitä alettiin tuottaa uudelleen suuressa mittakaavassa.²⁵

The Green Beretsin viesti muovautui eri seikkojen kautta. Ajan ilmapiiri, joka yhdessä toi valtiolle ja armeijalle motiivin tuottaa sotaa myötäilevää kuvaa vaikutti vahvasti elokuvaan. Lisäksi John

²¹ Shaw 2007, 214; Lawrence H. Suid, 2002, 250.

²² Shaw 2007, 214-215, 221.

²³ Suid 2002, 256.

²⁴ Shaw 2007, 207, 222-224.

²⁵ Russell 2002, 9-11.

Waynen henkilökohtainen maailmankuva heijastelee elokuvan kanssa jopa niin selvästi että häntä on pidetty elokuvan viestin merkittävimpänä arkkitehtina.²⁶ Wayne olikin tunnettu nimi elokuvamaailmassa ja tärkeä tekijä elokuvan saavuttamalle menestykselle. Hän oli myös aktiivinen ja merkittävä tekijä elokuvan toteutumisen kannalta.²⁷ Elokuvan tuottaja ja John Waynen poika Michael Wayne näki *The Green Beretsin* olleen vain yksi lännenelokuva muiden joukossa ja: “Nyt vain intiaanit ja lännensankarit vaihtoivat roolinsa sotilaksi”.²⁸ Joidenkin katsojien kokemus elokuvasta oli myös samankaltainen.²⁹ Tästä voi päätellä, että tuotannon motivaatiot elokuvan viestin takana eivät olleet yhtä syvällä kuin valtion ja armeijan. Kun elokuvan viestiä jouduttiin muokkaamaan armeijan ja valtion narratiiviin sopivaksi se radikalisoitui entisestään sotaa tukevaksi. *The Green Berets* tuskin olisi edes toteutunut ilman armeijan laajaa tukea, jonka vuoksi myönnytyksiin oli suostuttava.³⁰ Näiden seikkojen vuoksi näenkin, että John Wayne oli mielipiteidensä vuoksi lopulta sopiva työkalu elokuvalle, mutta sen viestin kannalta merkittävimmissä roolissa olivat puolustusministeriö ja armeija.

3. Vastaliike

Vietnamin sota oli hyvin kiistanalainen tapahtuma, joka herätti suurta vastustusta Yhdysvalloissa. Sodanvastainen ilmapiiri heijastui myös elokuvateollisuuteen.³¹ Elokuvat kuten *Platoon*, *Apocalypse Now* ja *Full Metal Jacket* olivat avoimesti sodan vastaisia ja osoittivat kritiikkiä armeijan ja valtion toiminnalle. Ne kritisoivat muun muassa sodan tarpeellisuutta, sotilaiden toimintaa, ja antoivat kasvot sotaveteraaneille tarttuen samalla myös sodan ulkopuolisiin yhteiskuntakriittisiin teemoihin. Viestit olivat usein ristiriidassa valtion ja armeijan toivoman narratiivin kanssa eivätkä ne halunneet osallistua näiden elokuvien tuotantoon. Tämä rajoitti tuotantoa rahoituksen, kaluston ja kuvauskohteiden osalta, mutta toisaalta se antoi elokuvantekijöille vapaat kädet uudennlaisille tulkinnoille.

²⁶ Russell 2002, 21.

²⁷ Suid 2002, 247-249.

²⁸ Suid 2002, 255. Michael Wayne went so far as to say it was a "cowboys and Indians [film]. The Americans are the good guys and the Viet Cong are the bad guys".

²⁹ Shaw 2007, 223.

³⁰ Suid 2002, 248. "To make the film, Wayne explained, he would need the cooperation of the Pentagon".

³¹ Shaw 2007, 237.

3.1 *Apocalypse now* - Elokuvantekijän painajainen

Apocalypse Now (1979) on yksi tunnetuimmista Vietnamin sotaa kuvaavista elokuvista. Elokuvan on ohjannut Francis Ford Coppola, ja se pohjautuu Joseph Conradin novelliin *Pimeyden sydän* (1899). Tarina seuraa kapteeni Benjamin Willardin matkaa Vietnamin viidakkoon tehtävänänsä etsiä ja eliminoida eversti Walter Kurtz, joka on hylännyt armeijan ja perustanut oman sotilasjoukkonsa. Willardin matka kohti Kurtzin päämajaa on täynnä symboliikkaa, ja samalla esiin tulevat niin sodan mielettömyys kuin ihmismielen pimeät puolet.

Apocalypse now:n kohtaukset tuovat länsimaisen kulttuurin Vietnamiin ensimmäisen puoliskon grillijuhlista, surffauksesta ja playboy-showsta aina Jimi Hendrixiin ja Ranskalaisiin siirtomaa-ajan plantaasin omistajiin. Kohtauksissa läsnä on useimmiten lähes hypnoottinen tai kaoottinen tunnelma.³² Elokuva tuokin selkeän viestin amerikkalaisten sotaan osallistumisen tarpeettomuudesta. Sotilaiden järjetön toiminta ja haluttomuus sotimiseen on vahvasti esillä ajoittain jopa koomisella tavalla. Esimerkkinä tästä on elokuvan sivuhahmo eversti Kilgore joka on taistelun keskellä kiinnostuneempi surffaamisesta kuin sotimisesta.³³ Kilgoren kuolematon lausahdus: "Charlie don't surf" kiteyttää elokuvan sanomaa. Charlie eli Pohjois-Vietnam ei surffaa vaan sotii. Elokuva sisältää myös muita absurdeja hahmoja ja kohtauksia taistelukentältä. Elokuvan ohjaaja Francis Ford Coppola toteaakin Vietnamin sodasta seuraavasti: "Amerikkalaisia oli Vietnamissa liikaa, rahaa ja kalustoa oli liikaa, joka lopulta johti hulluuteen".³⁴ Coppolan mainitsemat seikat ovatkin vahvasti kytköksissä elokuvan narratiivin kanssa.

Apocalypse Now viesti on vähintäänkin monimutkainen. Elokuva käsittelee valtaa, hulluutta, kulttuurien kohtaamista ja moraalisia dilemmoja sodan keskellä. Elokuvan monitulkintaiset viestit jättävät katsojalle paljon pohdittavaa. Viestien tulkinnanvaraisuuden vuoksi myös niiden taustatekijöiden analysointi on haastavaa. Coppola on itse kuvaillut elokuvaa valheenvastaiseksi ja ihmishenkeä puolustavaksi teokseksi. Samalla hän on myös kieltänyt, että elokuva olisi suoranaisesti sotaa, Yhdysvaltoja tai armeijaa vastustava.³⁵ Coppola myös kertoo, että elokuvan viesti pohjautuu lopulta ihmismielen ristiriitaisuuksiin.³⁶ Coppolan omat näkemykset elokuvan viestistä voi nähdä osittain epäsymmetriseksi katsojakokemuksen kanssa. Elokuva on helppo tulkita

³² *Apocalypse Now* 1979.

³³ *Apocalypse Now* 1979.

³⁴ *Hearts of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse* 1991.

³⁵ Suid 2002, 332. "At one point, he characterized his film as "not anti-military. It is not anti U.S. It is pro U.S. It is pro-human."

³⁶ Suid 2002, 332-333. "he described the movie as "an anti-lie, not an antiwar film. I am interested in the contradictions of the human condition."

Yhdysvaltojen armeijaa ja Vietnamin sotaa kritisoivaksi teokseksi. Toisaalta elokuvan viestin tulkinta onkin lopulta katsojan vastuulla ja näkemykset siitä subjektiivisia. Elokuva sisältää runsaasti huumoria mikä osaltaan voi vaikuttaa sodanvastaisen viestin hautautumiseen, ja Yhdysvaltojen armeijan kuvaaminen tehokkaana toisaalta puoltaa Coppolan ajatuksia.

Vaikka *Apocalypse Now* kohtaukset ovat usein hyvinkin absurdeja ovat ne kuitenkin kantaaottavia vakaviin teemoihin kuten sodan kaottiseen luonteeseen ja järjettömyyteen. Elokuvalle tavoiteltiin armeijan tukea ja käsikirjoitus vietiin jopa arvioitavaksi pentagoniin. Armeijan tuki olisi kuitenkin vaatinut merkittäviä muutoksia käsikirjoitukseen.³⁷ *Apocalypse Now* tuotettiin lopulta ilman armeijan tukea, joka toisaalta mahdollisti surrealistisen lähestymistavan. Armeijan kanssa yhteistyössä tehty versio elokuvasta olisi luultavasti ollut hyvin erilainen.

Apocalypse Now oli yksi ensimmäisistä Vietnamin sotaelokuvista konfliktin päättymisen jälkeen. Aihe oli edelleen enemmän tai vähemmän tabu Yhdysvalloissa. Ohjaaja Francic Ford Coppolalta kysyttiinkin elokuvaan liittyen: "Miksi raavitte vanhoja arpia?", johon Coppola vastasi että: "'Olen yrittänyt vanhoja haavoja polttamalla auttaa ihmisiä jättämään sodan taakseen. Unohtamalla sen se ei onnistu".³⁸ Tämä viestittää että *Apocalyose Now* on lopulta teos jonka pyrkimyksenä on käsitellä sodan trauma.

Apocalypse Now kohdalla lopputuloksen kannalta olennaisinta oli kenties lopulta tuotannon sekava luonne, joka näyttää heijastuneen osaltaan suoraan elokuvaan. Onkin osuvaa, että elokuva jonka tarkoituksena oli tuottaa kuvaus sekavasta konfliktista valmistui samaa teemaa myötäillen. Tuotanto kärsi muun muassa luonnonkatastrofista, talousvaikeuksista ja henkilöstön konflikteista ja terveysongelmista.³⁹ Coppola kommentoi jälkeinpäin tuotannosta sen: "ajaneen meidät hulluksi".⁴⁰ Yhtäläisyydet elokuvan tekoprosessin kaoottisuuden ja itse elokuvan kanssa ovat huomattavia. *Apocalypse Now* tuotannosta tehty dokumentti onkin nimetty osuvasti elokuvantekijän painajaiseksi.⁴¹ Elokuvan tekoprosessin ongelmat pakottivat Coppolan tuotantotiimin erilaisiin kompromisseihin. Lopulta kuitenkin elokuvan absurdi luonne oli juuri se tekijä mikä lopulta muokkasi siitä yhden tunnetuimmista ja arvostetuimmista Vietnamin sodan elokuvista.

³⁷ Suid 2002, 333.

³⁸ Suid 2002, 344. "He himself answered the question as to why he wanted to "scratch old wounds" by saying, "I'm cauterizing old wounds, trying to let people put the war behind them. You can never do that by forgetting it."

³⁹ Gray 2009.

⁴⁰ Fax Bahr, Hickenlooper G, Coppola E, Nahr F, Hearts of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse 1991.

⁴¹ Hearts of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse.

3.2 *Full Metal Jacket* - Alokkaasta eläimeksi

Full Metal Jacket (1987) heijastelee aikakautensa pessimismiiä ja kriittistä asennetta sotaa kohtaan. Elokuva julkaistiin 1980-luvun loppupuolella, kun Vietnamin sota oli edelleen hyvin yhteiskunnan mielessä. Yhteiskunnalliset haasteet ja moraaliset kysymykset, jotka sota oli nostanut esiin olivat edelleen pinnalla. Elokuvan ensimmäisen puoliskon aikana kuvataan rankkaa sotilaskoulutusta, sotilaiden identiteetin muovausta ja sen vaikutusta sotilaisiin. Toisessa osassa nähdään sotilaiden kohtaamat sodan kauhut ja vaikutukset, sekä pureudutaan siihen miten empatiakyky ja inhimillisuus heikentyvät sotakokemusten seurauksena. Elokuvan viesti kokonaisuutenaan liittyy sotilaskoulutuksen ja sodankäynnin epäinhimillistävään vaikutukseen. Nämä viestit henkilöityvät elokuvan sivuhahmojen alokas Pyle ja animal mother kautta. Naiivi alokas Pyle murtuu sotilaskoulutuksen aikana ja päättyy koulutuksen lopuksi tappamaan vääpelin ja itsensä. Animal mother taas on hyvä esimerkki täysin moraalinsa menettäneestä sotilaasta, jonka toiminnassa on ajoittain nimelleen uskollisia eläimellisiä piirteitä. Hän toimii vaistojensa varassa eikä juurikaan esitä myötätuntoa omia tai vihollisen taistelijoita kohtaan.⁴²

Full Metal Jacketin viesti on vahvasti sidoksissa sen ohjaajaan Stanley Kubrickiin, jonka lisäksi myös käsikirjoittaja Michael Herr oli merkittävässä roolissa. Kubrick tutki tarkasti sotilaselämää ja sodan vaikutuksia sekä pyrki luomaan realistisen kuvauksen niistä.⁴³ Herr oli sotakirjeenvaihtajana toiminut Vietnamin sodan veteraani⁴⁴ kuten elokuvan päähenkilö Joker. Elokuva ottaakin kantaa rintamaraporttereiden välittämään valeutisointiin sodan tilanteesta. Kohtauksessa jossa reporterit saavat palautetta kirjoittamistaan uutisista käy selväksi pelin juoni, kun vastuussa oleva upseeri korjaa uutisten viestejä armeijan narratiiviin sopivaksi. Tämä antaa tietyllä tapaa rintamareporttereille vapautuksen vastuusta. Se on kenties käsikirjoittaja Herrin eräänlainen tapa puolustaa sotakirjeenvaihtajia, ja osoittaa että he tekivät vain työtään valeutisten ollessa korkeamman tahon aikaansaannosta. Elokuvan ensimmäisen puoliskon autenttisuudesta vastasi R. Lee Emery joka näyttelee ankaraa vääpeli Hartmania. Emery oli entinen armeijan vääpeli. Hän pystyi kokemuksensa kautta eläytymään rooliinsa ja tuomaan elokuvaan realistisen kuvauksen alokaskauden ankaruudesta. Hän vaikutti oman roolinsa lisäksi myös elokuvan ensimmäisen puolen

⁴² Full Metal Jacket 1987.

⁴³ LoBrutto 1997, 483-485.

⁴⁴ LoBrutto 1997, 479.

kohtausten suunnitteluun.⁴⁵ Elokuvan avausjakso onkin yksi mieleenpainuvimmista sotilaskoulutuksen kuvauksista kautta aikojen.

Kuten aiemmin mainitsin *Full Metal Jacket* käsittelee sodan vaikutusta ihmismieleen. Tämä viesti kenties kumpuaa Herrin omista sotakokemuksista ja hänen kokemistaan vaikeuksista kotiutumisen jälkeen. Herrin työt kirjoittajana käsittelevätkin usein juuri sotaa ja sen vaikutusta ihmismieleen.⁴⁶ Yhdessä Herrin kokemukset ja Kubrickin halu tehdä vietnamin sotaelokuva, joka kuvaa Vietnamia aidosti muodostivat *Full Metal Jacketin* narratiivin pohjan.

3.3 *Platoon* - Sotaelokuva veteraanin silmin

Elokuvaohjaaja Oliver Stonen *Platoon* (1989) tuo genren uuteen paikkaan kuvaamalla Vietnamin sotaa näkökulmasta jollaista ei aiemmin oltu nähty. Yhdysvaltojen armeija ja sotilaat esiintyvät haavoittuvana. Lisäksi Vietnamin sotaan liittyvät tabut kuten huumeiden käyttö ja sotarikokset avataan katsojalle. Näkökulma on päinvastainen verrattuna esimerkiksi *The Green Beretsin* neuvokkaan upseerin tai supersotilas Rambon kuvauksista. *Platoonin* toteutuminen oli haasteiden takana. Narratiivi ei vastannut pentagonin toivomaa kuvaa sodasta, ja käsikirjoitus hylättiin. Käsikirjoituksen hylkäystä perusteltiin armeijan ”epärealistisen ja epäreilun” kuvauksen vuoksi.⁴⁷ Elokuva ei näin ollen saanut armeijan tukea, mikä vaikeutti esimerkiksi tarpeellisen sotilaskaluston keräämistä. Elokuva sai lopulta yksityisen tuotantoyhtiön Hemdale Films Corporation tuen. Budjetti jäi kuitenkin edelleen pieneksi ja *Platoon* tuotettiin lopulta vain 6 miljoonan dollarin budjetilla.⁴⁸ Tämä seikka kuitenkin mahdollisti elokuvan alkuperäisen narratiivin toteutumisen sillä sitä ei rajoittanut armeijan tai puolustusministeriön tahto. Kalustoa ja kuvauskohteita löytyi lopulta Filippiineiltä. Elokvasta tuli jättimenestys, joka tuotti yli 138 miljoonaa dollaria.⁴⁹ *Platoon* on yksi tärkeimmistä elokuvista, jonka avulla rikottiin lasikatto realististen Vietnamin sodan kuvausten suhteen. Yhä useampi elokuvatuottaja huomasi, että *Platoonin* kaltaisille elokuville on kysyntää, ja näin ollen genre alkoi kasvamaan.⁵⁰

Platoon perustuu Oliver Stonen henkilökohtaisiin kokemuksiin sodasta, ja osa hahmoista perustuu oikeisiin henkilöihin. Stone oli Vietnamin sodan veteraani, jonka kautta hänellä oli tarttumispintaa

⁴⁵ LoBrutto 1997, 495.

⁴⁶ The New York Times, ”Michael Herr, Author of a Vietnam Classic, Dies at 76”, 2016.

⁴⁷ Anderson & Van Atta 1987.

⁴⁸ m.the-numbers.com ”Platoon” (1986).

⁴⁹ m.the-numbers.com ”Platoon” (1986).

⁵⁰ Russell 2002, 12.

sodan todellisuuteen.⁵¹ Tämä oli tärkeä seikka, joka mahdollisti *Platoonin* realistisen kuvauksen. Kokemukset sodasta olivat myös olennaisena motivaattorina Stonelle todenmukaisen ja kaunistelemattoman kuvan luomiselle.⁵² Stone onkin pyrkinyt siirtämään omia sotakokemuksiaan suoraan valkokankaalle. Nämä sodan realiteetit näkyvät *Platoonissa* esimerkiksi armeijan haavoittuvuuden ja Yhdysvaltojen todellisen voimatason laskuna verrattuna useisiin muihin sotaelokuviin. Stonen mukaan taistelu viidakossa oli todellisuudessa erittäin hankalaa Yhdysvalloille, ja näitä seikkoja hän myös tuo esille *Platoonin* kohtauksissa. Elokuvan komppania joutuu useiden väijytysten kohteeksi, ja saa ajoittain suuriakin tappioita. Pohjois-Vietnamin armeija esitetään sen sijaan hyvin aseistettuna ja suurilukuisena. Yleinen piirre useissa muissa Vietnamin sotaelokuvissa on Pohjois-Vietnamin armeijan esiintyminen pienilukuisena, tai vastaavasti massiivisena pomminruokana, jotka amerikkalaiset tuhoavat. Esimerkiksi *Apocalypse Now* ja *The Green Berets* kuvaavat Yhdysvaltojen armeijan tulivoimaa tarkkojen ja tehokkaiden pommitusten kautta. *Platoon* taas kuvaa pommitukset päinvastaisesta näkökulmasta, jossa kaaoksen keskellä pommituksen koordinaatit menevät pieleen osuen omaan komppaniaan.⁵³ Erona moneen muuhun sotaelokuvaan on myös se, että keskiössä ei ole upseeri vaan rivimiehet. Sotaelokuvissa päähenkilöinä toimii usein upseeritason sotilas, mutta *Platoonin* toiminnan keskiössä ovat aliupseerit ja sotamiehet.⁵⁴ Kertoessaan sotakokemuksistaan Oliver Stone mainitseekin, että upseereita näkyi lopulta hyvin harvoin taistelukentällä, jolloin vastuu oli rivisotilailla.⁵⁵ Tämä seikka toistuu myös elokuvassa *Full Metal Jacket* (jota käsitelen kappaleessa 4.3), jonka ohjaaja Stanley Kubrick oli myös Vietnamin sodan veteraani. Ohjaajien sotakokemuksella näyttää siis olleen suurta merkitystä sotaan liittyvien yksityiskohtien todenmukaisuuden suhteen.

Platoon esittää sotilaiden toiminnan raakana. Komppanian sotilaiden ja erityisesti kyynisen kersantti Barnesin toiminta siviiliväestöä kohtaan on julmaa. Tämän lisäksi hän jopa tappaa toisen amerikkalaiskersantin jouduttuaan konfliktiin tämän kanssa.⁵⁶ Elokuva ei kuitenkaan heitä kaikkia sotilaita tuleen, vaan yksittäisten sotilaiden rohkeus ja myötätunto tuovat tasapainoa ääripäille. Kaiken kaikkiaan elokuva luo Vietnamin sodasta koruttoman mutta realistisen kuvan. Kun vertaa aiemmassa kappaleessa 2.1 käsiteltyä John Waynen tulkintaa sodasta, on huomattavaa, miten radikaalisti ohjaajien kuvaukset Vietnamin sodasta eroavat toisistaan.

⁵¹ Russell 2002, 24.

⁵² Shaw, 2007, 303.

⁵³ JRE clips 2020.

⁵⁴ *Platoon* 1986.

⁵⁵ JRE clips 2020.

⁵⁶ *Platoon* 1986.

4. Kylmän sodan ilmapiirin heijastuminen valkokankaalle

Kun Vietnamin sotaelokuvat palasivat valkokankaalle 1970-luvun loppupuolella, ne toivat esille eri teemoja ja kuvasivat sodan elementtejä monipuolisista näkökulmista. Kylmä sota oli yhä täydessä vauhdissa ja Yhdysvallat jatkoivat elokuvasotaa⁵⁷ Neuvostoliittoa vastaan. Viimeistään 1980-luvulla elokuvat olivat vapaampia valtion kontrollista, mikä mahdollisti uudenlaisia tulkintoja Vietnamin sotaan liittyen. Elokuvat olivat keino käsitellä sodan vaikeaa perintöä Yhdysvalloissa ja toisaalta ne myös toimivat aikansa yhteiskunnan peilinä, sekä toivat esiin erilaisia aikansa teemoja. Vietnamin sotaelokuvia onkin kuvalitu siten että ne: “kuvaavat historiaa ja sen yli”.⁵⁸ Samalla kun Vietnamin sotaelokuvat kertoivat tarinan sodasta, ne myös ottivat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin. Jamie Russell esittääkin tutkimuksessaan, että lopulta Vietnamin sotaelokuvissa oli usein kyse siitä mitä Yhdysvallat edustaa.⁵⁹ Käytännössä elokuvat siis toivat usein esille Yhdysvaltojen edustamia arvoja ja maailmankuvaa. Vietnamin sotaelokuvia voi tosin pitää ristiriitaisena kohteena, sillä yksi niiden keskeisimmistä arvoista on vapaus. Sotaelokuvat olivat kuitenkin hyvä keino osoittaa se millä puolella Yhdysvallat seisoo kylmän sodan maailmassa, ja tässä suhteessa Russelin väite pitää paikkansa.

4.1 *Rambo I - First Blood* - Taistelukenttä kotirintamalla

Rambo elokuvasarja seuraa John Rambo nimistä entistä armeijan erikoisjoukkojen sotilasta ja Vietnamin veteraania. Elokuvasarja muistetaan toiminnastaan, jossa taistelukohtaukset ja näyttävät räjähdykset vievät katsojan huomion. Sarjan elokuvilla on kuitenkin muutakin annettavaa, ja ne ottavat kantaa muun muassa veteraanien kokemaan huonoon kohteluun ja puolustavat heitä. Erityisesti *Rambo - First Blood* (1982) tuo vahvasti esille yhteiskunnan hyljeksivän asenteen veteraaneja kohtaan. Elokuvasarjassa Rambo vieraillee pikkukaupungissa etsien entistä sotatoveriaan. Pian hän joutuu kuitenkin konfliktiin paikallisen poliisin kanssa, jonka seurauksena Rambo pidätetään väärin perustein. Hän pakenee vankilasta ja käynnistää selviytymistaistelun metsässä, jossa hän käyttää sotilaallisia taitoja selvitäkseen. Mahdollisuuden tullen hän yrittää selittää

⁵⁷ Termi “elokuvasota” viittaa Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton väliseen kilpailuun elokuvan alalla, joka oli osa laajempaa ideologista taistelua kylmän sodan aikana. Molemmat supervallat käyttivät elokuvaa tehokkaana mielipidevaikututtamisen välineenä.

⁵⁸ Anderegg 1991, 4. “The war is not presented so much in realm of history or memory as it is projected beyond history into the present”.

⁵⁹ Russell 2002, 18.

viranomaisille ettei hän ole rikollinen, ja haluaa vain rauhassa jatkaa matkaansa. Poliisit eivät kuitenkaan kuuntele.⁶⁰

Ramboa elokuvassa tukeva eversti Trautman on ainut henkilö, joka puolustaa Ramboa. Vastakkainasettelu valtion viranomaisten ja armeijan välillä viestittää Vietnamin sodan tulkintaa siitä, kuinka sotaa ei hävitty armeijan toimesta. *Rambo - First Blood part I* ja *First Blood part II* välittävät vahvan viestin siitä, että armeija olisi kyennyt voittamaan sodan ilman kotirintaman häiriötekijöitä.⁶¹ Tämä viesti kiteytyy elokuvan lopussa kun Rambo purkaa ajatuksiaan: “Tein parhaani mutta joku ei antanut meidän voittaa”.⁶² Elokuvasarjan ensimmäistä osaa voikin pitää eräänlaisena tribuuttina Vietnamin sodan veteraaneille.

Rambo - First Blood part I viestin taustalla vaikuttaa vahvasti erilaiset ajan ilmapiiriin liittyvät tekijät. Kylmän sodan aikana korostunut Yhdysvaltojen kansallistunne kiteytyy Ramboon, joka symboloi vahvuutta ja periksiantamattomuutta. Tämä seikka korostuu kenties vieläkin vahvemmin sarjan seuraavassa elokuvassa, jota käsittelen kappaleessa 4.2. Kuten aiemmin tässä kappaleessa mainitaan oli elokuva vahva kannanotto veteraanien puolesta. Vietnamin sodasta oli lopulta vain lyhyt aika ja veteraanien ongelmat edelleen ajankohtainen asia. *Rambo - First Blood part I* onkin ennen kaikkea oman aikansa tuote, joka heijastelee kylmän sodan ilmapiiriä ja käsittelee aikansa yhteiskunnallisia ongelmia.

4.2 *Rambo - First Blood Part II* - Paluu Vietnamiin

Rambo First Blood Part II (1985) elokuvassa John Rambo palaa Vietnamiin pelastamaan sotavankeja. Rambon kysymys: “Saammeko voittaa tällä kertaa?”⁶³ ennen paluuta Vietnamiin kuvastaa ikään kuin uutta mahdollisuutta voittoon, mutta nyt ilman “toimintaa rajoittavia byrokraatteja”.⁶⁴ Lausahduksen voi nähdä eräänlaisena tappion käsittelynä tai kenties sen suoranaishana kieltämisenä. Rambon kautta Yhdysvallat sai nyt kuvainnollisesti uuden mahdollisuuden voittaa Vietnamissa.⁶⁵ Kylmä sota oli keskeinen taustatekijä erityisesti *Rambo: First Blood Part II* narratiivissa, joka toi Neuvostoliiton näkyvästi mukaan juoneen ja asetti sen

⁶⁰ Rambo - First blood 1982.

⁶¹ Shaw 2007, 226; Russell 2002, 45.

⁶² Rambo - First blood 1982. “I did what I had to do to win—but somebody wouldn’t let us win.”

⁶³ Rambo - First Blood Part 2 1985. “Do we get to win this time”.

⁶⁴ Andereg 2002, 153.

⁶⁵ Rambo - First Blood Part 2 1985

vastustajaksi. Tämä heijasti aikakauden poliittista ilmapiiriä ja antikommunistisia näkemyksiä. Kuten jo *The Green Berets* vihjailee, nyt Rambo tuo Neuvostoliiton sotilaat näkyvästi Vietnamiin.⁶⁶

Presidentti Ronald Reagan, joka oli tunnettu kommunismin vastustaja⁶⁷ antoi epäsuorasti tukea Rambo-elokuville.⁶⁸ Reagan oli entinen elokuvatähti, jonka kautta hän ymmärsi elokuvien vaikutusmahdollisuudet hyvin.⁶⁹ Antikommunistiset ja poliittisesti oikealle kallistuvat sanomat olivat Reaganin presidenttikauden ajan elokuville tyypillinen piirre.⁷⁰ Antikommunistinen sanoma toteutuikin usein Rambo elokuvissa.⁷¹ Ronald Reaganin presidenttikauden poliittinen ilmapiiri 1980-luvulla olikin epäilemättä Rambo elokuvasarjan toteutumisen ja menestyksen kannalta merkittävässä roolissa.

4.3 *The Deer Hunter* - Vietnamin sodan henkinen jälki

The Deer Hunter on vuonna 1978 julkaistu elokuva, jonka ohjasi Michael Cimino. Elokuva sijoittuu Vietnamin sotaan ja kertoo kolmen ystävyksen Michaelin, Stevenin ja Nickin tarinan. Elokuva kuvaa heidän elämäänsä pikkukaupungissa ennen sotaan, heidän osallistumistaan sotaan ja sen jälkeisiä vaikeuksia. Elokuvan keskiössä ei niinkään ole sota, vaan viesti liittyy ystävyden, selviytymisen ja trauman käsittelemiseen. Se tutkii sodan vaikutuksia yksilöiden psyykkeeseen ja henkiseen hyvinvointiin. Elokuvassa korostetaan sotakokemusten seurauksia. Erityisesti traumojen aiheuttamat mielenterveysongelmat ovat elokuvassa vahvasti esillä. Samalla *The Deer Hunter* ottaa kantaa veteraaneihin kohdistuneeseen yhteiskunnan ymmärtämättömyyteen.⁷²

Kuten Rambo elokuvasarjassa, myös *The Deer hunterin* kohdalla taustatekijät liittyvät ajan ilmapiiriin. 1970-luvulla Vietnamin sota oli vielä tuoreessa muistissa, ja yleinen yhteiskunnallinen ilmapiiri oli kriittinen sotaan kohtaan. Tämä ilmapiiri heijastui elokuvaan, joka pyrki tuomaan esiin sodan tuhoisia vaikutuksia ja traumoja. *The Deer Hunter* heijastaa ajan henkeä, sekä pyrkii tuomaan esiin sotaan koskevia tunteita ja ajatuksia. Elokuvan voi katsoa olleen erityisesti veteraanien kannalta tärkeä, sillä se tuo esille heidän vaikeuksiaan kotoutumisen jälkeen. Toisin kuin *Rambo* elokuvissa,

⁶⁶ Rambo - First Blood 1982.

⁶⁷ Shaw 2007, 267

⁶⁸ Shaw 2007, 268, "Reagan gave his personal backing to films, like the hugely popular Rambo series, which projected his image of the Soviet bloc as the 'evil empire'".

⁶⁹ Shaw 2007, 267-268

⁷⁰ Shaw 2007, 268.

⁷¹ Shaw 2007, 269; Holt, 211, 25-27.

⁷² *The Deer Hunter* 1978.

The Deer hunter käsittelee aihetta syvällisemmin ja realistisemman lähestymistavan kautta. Vietnamin sota oli elokuvan julkaisuaikaan edelleen tabu Yhdysvalloissa, mutta Hollywoodin muutos 1970-luvun loppupuolella mahdollisti sen että elokuvateollisuudessa oli tilaa kokeellisemmille teoksille.⁷³ Tämä muutos edesauttoi myös *The Deer Hunterin* tulkinnan toteutumista.

The Deer Hunter tuo esille tärkeitä ongelmia Vietnamin sodan jälkipyykkiin liittyen. Ohjaaja Michael Cimino taustat ovatkin vahvasti liitoksessa elokuvan välittämien viestien takana. Cimino ei kuitenkaan henkilökohtaisesti ollut kiinnostunut ensisijaisesti Vietnamin sodan kuvauksesta. Vaikka elokuvan keskeisiä teemoja ovatkin Vietnamin sota ja veteraanien ongelmat, on huomattavaa, että Cimino tärkeimmät motiivit liittyivät ystävyiden ja rohkeuden kuvaamiseen. Vietnamin sota toimi elokuvassa lopulta vain kullassa.⁷⁴ Elokuvan todelliset motivaatiot piilevätkin lopulta ohjaaja Michael Cimino takana, jolle elokuva oli hänen omien sanojensa mukaan henkilökohtainen.⁷⁵

5. Johtopäätökset

Vietnamin sotaelokuvat tarjoavat katsojalle niin realistisia kuin vääristyneitä ja jopa sekavia kuvauksia Vietnamin sodasta. Ne ottavat kantaa konfliktiin puolesta ja vastaan, jonka lisäksi ne heijastelevat myös sodan ulkopuolisia teemoja. Lopulta Vietnamin sota toimi ajoittain vain taustana, kun narratiivin todellinen tavoite koski laajempaa kylmän sodan kontekstia. *The Green Berets*, *Rambo - First Blood part II* välittävät katsojalle antikommunistisia viestejä, jotka ovat linjassa kylmän sodan ilmapiirin kanssa. Kotiin palaavat veteraanit ja heidän ongelmansa olivat yhteiskunnallisesti tärkeä teema johon *The Deer Hunter* ja Rambo- elokuvasarja ottavat kantaa.

Vietnamin sotaelokuvien taustalla vaikuttavat tekijät ovat moninaisia. *The Green Beretsin* kautta armeija pyrki muokkaamaan Yhdysvaltojen kansalaisten mielipiteitä Vietnamin sotaan liittyen. Ohjaajien ja käsikirjoittajien taustat, sekä elokuvien tuotantoprosessit osoittautuivat tutkimuksen kautta merkittäviksi tekijöiksi elokuvien motivaatioiden taustalla. Vietnamin sodan veteraanit rikkoivat tabuja sotaan liittyen teostensa kautta. Veteraanien tulkinnat sodasta erosivat huomattavasti muista. Ohjaaja Oliver Stonen kädenjälki elokuvassa *Platoon* on selvästi nähtävillä

⁷³ Shaw 2007, 236-237.

⁷⁴ Suid 2002, 354-356, "It could be any war. "The film is really about the nature of courage and friendship."

⁷⁵ Suid 2002, 355.

teoksen todenmukaisessa lopputuloksessa. *Platoon* onkin yksi harvoista Vietnamin sodan elokuvista joita voi pitää hyvänä historiallisen edustuksen välineenä. Myös *Full Metal Jacket* tuo esille miten sotilaskoulutus ja sota vaikuttavat ihmisen psyykkeeseen.

Kaiken kaikkiaan Vietnamin sotaelokuvien taustavaikuttajilla ja heidän taustoillaan on merkittävä vaikutus elokuvien välittämiin viesteihin sodasta. Taustalla vaikuttaa myös väistämättä ajan henki, joka on elokuvissa ajoittain jopa tärkeämmässä roolissa kuin itse sota. Vaikka katsoja saattaa usein katsoa elokuvan vain viihtyäkseen, on huomattavaa, että Vietnamin sotaelokuvaan sisältyy lähes aina jokin syvempi sanoma. Sanomien tavoitteet vaihtelevat aina yhteiskuntakriittistä mielipidevaikuttamiseen ja sodan kauheuksien paljastamisesta henkilökohtaisten koettelemusten ja ystävyysuhteiden korostamiseen. Vietnamin sotaelokuvien avulla on pyritty käsittelemään monimutkaisia aiheita. Ne kertovat tarinoita sodan vaikutuksista yksilöihin ja yhteiskuntaan, sekä herättävät katsojissa ajatuksia ja tunteita, jotka menevät pelkän viihteen ulkopuolelle.

Lähteet

The Green Berets. 1968. Ohjaus: Ray Kellogg & John Wayne. Tuotantoyhtiö: Batjac Productions, Cinema Center Films.

The Deer Hunter. 1978. Ohjaus: Michael Cimino. Tuotantoyhtiö: EMI films.

Apocalypse Now. 1979. Ohjaus: Francis Ford Coppola. Tuotantoyhtiö: American Zoetrope.

Rambo: First Blood. 1982. Ohjaus: Ted Kotcheff. Tuotantoyhtiö: Carolco Pictures Inc, Elcajo Productions, Orion Pictures.

Rambo: First Blood Part II. 1985. Ohjaus: George P. Cosmatos. Tuotantoyhtiö: Anabasis Investments & TriStar Pictures.

Platoon. 1986. Ohjaus: Oliver Stone. Tuotantoyhtiö: Hemdale Film Corporation.

Full Metal Jacket. 1987. Ohjaus: Stanley Kubrick. Tuotantoyhtiö: Warner Bros.

Hearts of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse, 1991. Ohjaus: Fax Bahr, George Hickenlooper, Eleanor Coppola. Tuotantoyhtiö: Zaloom Mayfield Productions & Zoetrope Studios.

JRE Clips, (21.7.2020) "How Oliver Stone's Experiences in Vietnam Influenced Platoon".

https://www.youtube.com/watch?v=GMk-i_h5Yn4

Biskind, Peter "The Vietnam Oscars", Vanity Fair, 2008.

Keegan, Rebecca. "The U.S. military's Hollywood connection" Los Angeles Times, 2011.

Anderson, Jack & Van Atta, Dale "WHY THE PENTAGON DIDN'T LIKE 'PLATOON'" Washington Post, 1987.

Weber, Bruce, "Michael Herr, Author of a Vietnam Classic, Dies at 76" The New York Times, 2016.

Gray, Tim, "Why Everything About 'Apocalypse Now's' Production Was Unorthodox" Variety, 2019.

Platoon (1986). m.the-numbers.com

<https://www.the-numbers.com/movie/Platoon#tab=summary>

Tutkimuskirjallisuus

Shaw, Tony. *Hollywood's Cold War*. University of Michigan Press, 2007.

Anderegg, Michael. *Inventing Vietnam*. Temple University Press, 1991.

Suid, Lawrence H. *Guts & Glory: The Making of the American Military Image in Film*. University Press of Kentucky, 2002.

Russell, Jamie. *Vietnam War Movies*. Pocket Essentials, 2002.

Holt, Jennifer. *Empires of Entertainment: Media Industries and the Politics of Deregulation 1980-1996*. Rutgers University Press, 2011.

Charles River Editors, *American Legends: The Life of John Wayne*, Charles River Editors, 2012.

LoBrutto, Vincent. *Stanley Kubrick: A Biography*. D.I. Fine Books, 1997